

KIS-820 – Notennoù gramadegel XVI – An douor

(GE – 20 05 04)

Un derou digunvez zo d'an notenn-mañ. Edo YBAN oc'h ebarzhiñ elfennoù gramadegel war load *Preder*, o stalañ e rezh an taolennoù boas argenadoù ar verboù *bout*, *devout*, *gouzout*, h.a. Dre fazi en doa enskrivet argenadoù *skrivañ* dindan talbenn *gallout*. Evit divankañ, ez arc'has ouzh ar meziant kemmañ ar bonad, eleze erlec'hiañ *gall* ouzh *skriv* ha, disoc'h reizh ent stlennegel met dic'hortoz ent gramadegel, e welas o tinodiñ e ser an orioù all un douor : '–, *gall*, *gallet*, *gallomp*, *gallit*, *gallent*'. E prezeg ebet, e testenn ebet, e yezhadur ebet n'eus roud a hevelep furmoù. Un ensell berr a ziskouezas ez eo heñvel er yezhoù a anavezomp :

E latin : “*Posse est, comme esse, dépourvu de supin, de gérondif, de participe présent et, de plus, d’impératif, de participe futur et d’infinif futur.*”¹

E galleg : “On notera l’absence d’impératif pour certains verbes dont le sens exclut l’expression de l’ordre (*devoir, pouvoir, valoir*). Certains linguistes ont avancé [...] l’hypothèse suivante : les verbes qui indiquent un procès dont la réalisation est difficilement « commandable » (ou, pour le dire autrement, qui supposent que la réalisation du procès n’est pas au pouvoir effectif du destinataire de l’ordre), soit ne possèdent pas d’impératif, soit choisissent alors d’emprunter les formes du subjonctif, marquant par là leur différence d’avec les verbes indiquant un procès pouvant faire l’objet d’un ordre.”²

En alamaneg : “Ar verboù *dürfen* "kaout an aotre da", *können* "gallout", *mögen* "karout a-walc'h", *wollen* "mennout", *sollen* "dleout", *müssen* "rankout" n'eus imperativ ebet dezho.”³

---

¹ R. MORISSET & coll., *Précis de grammaire latine*, Magnard, 1994, p. 100.

² D. DENIS, A. SANCIER-CHATEAU, *Grammaire du français*, Poche, L. G. F., 1994, pp. 220-221.

³ YBAN – 22 05 04. E diouer ur studi c'hramadegel brezhonek eus ar yezhoù all, ez arveran an termennoù etrevroadel klasel, nemet e kavan sklaeroc'h en degouezh ober gant Br. *or* a-dal da Gl. *temps*, *Sz.tense*, *Al.Zeit*.

E saozneg, an daou verb arveret da verkañ an un argerzh ha *gallout*, eleze *can* ha *may*, zo dezho daou or hepken, ur prezant (*can*, *may*) hag ur preterit (*could*, *might*) hag imperativ ebet. A du 'rall, ent kevreadurel, ez eus skorverboù anezho.

Ent neuziadurel, un istorour a 'r yezhoù a rofe dimp da c'houzout marteze al lankadoù eus geneliezh an douor. Tremena a rin gant un trosell war dibarderioù e neuziadur — arhebet fraezh a du 'rall er gramadegoù⁴.

Un or harlikin eo an douor, toull e lifre ouzhpenn se :

un. 1 → furm ebet, nemet evit *devout* : sl. “*receuet ma requetou ; dre guir carantez ha-m bezet an re a-m eux goulennet*”(B.n. 672, in HMSB, § 165, note 2) — nemedenn displegadus, pa ouzer e c'hoarvez furmoù *devout* eus dativ al leurell⁵ + angour : bongevor 'm eus, 'm bez, douor : 'm bezet ;

un. 2 → furm dezhi stumm ar bonad : *bez*, *skriv* (evel e saozneg : *be*, *write*), lakaet er-maez verboù 'zo evel *mont* : *a*, *kae* ha *dont* : *deus* ;

un. 3 → bonad + *-et* : *bezet*, *skrivet*, oc'h adkemer, war a hañval, furm ur bongevor henvrezhonek, sk. : *cemidiet*, *dediledet*, *circet* (sl. VBEG 301) ;

ls. 1 & 2 → furmoù dezho stumm ar bongevor : *bezomp*, *skrivomp* (evel e kembraeg ; notomp e ra ar galleg gant furmoù an indikativ prezant, lakaet er-maez verboù 'zo ma vez amprestet furmoù ar subjontiv : *être*, *avoir*, *savoir*, *pouvoir*) ;

ls. 3 → furm dezhi stumm an eilgevor : *bezent*, *skrivent* (evel e kembraeg) ;

dg. → furm ebet (e kembraeg, furm dezhi stumm ar bonragor : *bydder*).

Ent kevreadurel, ez ampleg arver an douor : *a*) bezañ paler⁶ ul lavarenn dizalc'h pe ur bennlavarenn, *b*) bezañ e rener amc'heriet outañ⁷.

Evit degas a-wel ar c'hudennoù kevreadurel a sav en dro da arver an douor, kemeromp an teir frazenn : A. *Ar vugale a zebr*. B. *Ar vugale, debrit!* C. *Debrent ar vugale*. Er frazenn A, ez eo *ar vugale* rener *a zebr*. Er frazenn B, ez eo amc'heriet rener *debrit*, ha vokativ eo *ar vugale*. Er frazenn C, ez eo amc'heriet rener *debrent* — pe gefridi avat zo da *ar vugale* ? E kentel SADED e reer anv a “rener geriet” o kenvezañ gant ar rener amc'heriet : “*An peoryen bezent [...] soutenet*” (N.618). Seurt savadur a denn d'an hini a anver an

⁴ Sl. SADED, Yad-9 / 1-3.

⁵ Sl. La-16, p. 253.

⁶ Sl. La-16, p. 296, n. 29.

⁷ Sl. SADED, Yad-9 / 2.

dreistambilhañ⁸, naous dre ar vezañs e derou al lavarenn eus ur parzh dreistret, ezframmat, azgeriet en ur parzh enframmat : *ar vugale a roer boued dezho* [*ar vugale dreistambilh azgeriet er glokaenn ameeun dezho*], *ar vugale ne zebront ket* [*ar vugale dreistambilh azgeriet er rener amc'heriet -ont*]. Evit a sell “rener geriet” SADED⁹ e c’haller komz eus parzh dreistret, ezframmat [*an peoryen*], azgeriet er rener [*-ent*], n’eo ket eus ambilh dre ret avat [kenkoulez e savfed al lavarenn evel henn : *bezent soutenet an peoryen*].

Kinnig a ran ren an deskrivañ diwar-bouez an daouad *streilh hag askouezh*¹⁰ [*ar vugale streilh, dezho, -ont askouezhioù ; an peoryen streilh, -ent askouezh*] ha digej ur c’heal hollek dre zespizañ ar streilh evel parzh eus ul lavarenn, ezframmat dezhi, ezvezant anezhi zoken, o kaout kefridi enni dre berzh ur rezhienner, an askouezh. Skouerioù :

ar vugale ne zebront ket [*ar vugale streilh, -ont askouezh*] ;

savit roll ar vugale na zebront ket [*ar vugale streilh ar berzhenell na ; na askouezh o rezhiennañ ar vugale ha, war un dro, streilh an adanvenn na zebront ket, da askouezh dezhañ ar rener amc'heriet -ont*] ;

“*Paotred ha plac'hed [...] a dle kemerout ar pleg da labourat [...]. Graent war dro ar re vras diouzh o nerzh hag o reiz*” (SKET.II.101)¹¹ [streilh an eil frazenn zo ezvezant ent furmel met n’eo ket ent stlennel] ;

an peoryen bezent soutenet [*an peoryen streilh, -ent askouezh*] ;

bezent soutenet an peoryen [streilh ezvezant ent furmel hag ent stlennel, *-ent* askouezh — *an peoryen* o tiskuliañ ar streilh, o tont evel respont d’an aters piv ?, a ginnigan ober anezhañ an atebad] ;

“*Bezet tri foent nann-eeunennek A, B, K*” (MENT.75)¹² [*tri foent... atebad*] — kudenn a sav gant al lavarenn-mañ, pa c’hortozer (*bez*)ent evel askouezh eus ar streilh ezvezant ; hevelep amreolder, hag eñ diskleriet “reizh” gant SADED, a welan daou zisplegadur dezhañ : *a*) an amprest eus an droienn c’hallek *soit... arveret er Jedoniezh*¹³, *b*) an intent : *bezet ar roadenn-mañ, ar stad-mañ a draoù : tri foent... Ken reizh all e ve moarvat : bezent tri foent...*

⁸ Sl. SADED, Yad-3 / 7, 15.

⁹ Sl. SADED, Yad-9 / 2.

¹⁰ Sl. La-10, p. 326.

¹¹ Sl. SADED, Yad-9 / 2.

¹² *Id., ibid.*

¹³ “*Soit* est ce que, dans certains dictionnaires, on a appelé un « subjonctif cristallisé », considéré comme une sorte de « présentatif invariable », ce qui permet par exemple d’écrire : « Soit deux droites D et D’... » sans qu’il y ait pour autant une faute d’orthographe. Mais il est également possible de choisir de l’accorder : « Soient deux droites D et D’... »” (Stella BARUK, *Dict. math. élém.*, Seuil, 1992, p. 1131).

Ent ambredadurel, e talc'h arver an douor ul lec'h dibar ivez. Debarzhet eo d'ar moz arwantele start¹⁴, eleze d'ar gourc'hemenn ha d'an arc'hañ.

Mar adkemeromp ar sell anadennoiel a reas dimp ditouriñ an emdenn ampleget gant nep lavarout¹⁵, e verkimp adarre ar c'hemm a zo etre degemenn (danevellañ, darouezañ) ur gwezhiañ (*Paol a zastum avaloù*) ha gourc'hemenn ur gwezhiañ (*Paol, dastum avaloù*). Dezrannomp an div dro :

1° En degemenn (moz arvestel) e van an eztaoler war emdenn hervez daou vod : a) dre berzh ar blein goubar eus ar gwezhiañ ez eo al lavarout¹⁶, b) dre ma ne dalvez ket ar blein loue eus al lavarout da emellout er blegenn degemennet.

2° Er gourc'hemenn (moz arwantele), e van an eztaoler war emdenn hervez ar mod a), nemet ez emell er blegenn : emañ al lavarout, dre e vlein gwezhiañ loue, antellet er blegenn¹⁷, bez' ez eus anezhañ ur *speech act*, un anebiañ¹⁸.

E berr, ar moz arvestel a verk un emdenn anemell, ar moz arwantele un emdenn emellus.

Distroomp d'an elfennañ kevreadurel. Er bomm *Paol, dastum avaloù*, e vo graet eus *Paol*, vokativ, ezframat enta, ar streilh ; ha desellet an askouezh evel amc'heriet. Arbennet e vo n'eus anad ebet eus an amc'heriañ en douor un. 2 *dastum*. Anadiñ a ra avat mar tremener e ls. 2 : *Bugale, dastumit avaloù*. Notomp e vez remedet ouzh hevelep diouer e teodyezhoù 'zo, pa glever : *Paol, 'dastumez' avaloù*. Ditouromp ivez tro dibarek ur bomm evel hemañ : *Paol, dastumomp avaloù* ; an eztaoler, hep dilezel e emdenn a eztaoler, a ouzhpenn d'e emell er blegenn evel gourc'hemenn un emell evel kendegeemerer ar gourc'hemenn ; emlakaat a ra, ouzhpenn da aneber, da genannebadour ; ent kevreadurel, e c'hoarvez ar streilh eus an unvez kemplezh *Paol* + an eztaoler angeriet, hag an askouezh eus ar rener amc'heriet ls. 1 -omp.

Arver an douor a lak da stekiñ ouzh daou zevoud bonel : an arc'hañ, ar c'hrouiñ.

¹⁴ Sl. La-01, pp. 86-89 ; SADED, Yad-0 / 4-6, Yad-9 / 2-3 ; DOKB, pp. 12-14.

¹⁵ Sl. La-16, pp. 289 hh.

¹⁶ A-zivout al lavarout evel gwezhiañ daouvlein, loue ha goubar, sl. La-16, pp. 292-293.

¹⁷ Sl. La-10, p. 149.

¹⁸ Sl. La-08, pp. 171-172.

An arc'hañ zo ar furm kemeret er gedvuhez, e rezh lavarout, gant ar galloud. Ar galloud avat n'eo ket un arvez eus ar gedvuhez hepken, bezant eo er c'hedveded endeo, kerkent ha ma tiwan ar gevredadelezh. E se e teskriver anadennoù ar galloud¹⁹ el Loenoniezh, adalek ar c'hevredadoù amprevaned betek kevredadoù ar mellkeineged uhelañ²⁰. E par mab den emañ kavell al lavarout er c'henniñv etre galloud hag emdenn, etre luzad ha heudad hervez FREUD, etre broueriñ ha gadiñ evit adkemer an termenoù a 'm eus kinniget²¹. Er c'heñver-se ez eo arbennik ar gefridi sammet gant an douor.

Merk al lavarout zo ul lusk hollek d'an emdennañ diouzh an ober korfel. Ober korfel eo c'hoazh al lavar, met unan a natur nevez. Kemm a lakaer etre an daou ober ez eo debriñ un aval ha deluzañ ar gerioù *debriñ un aval*. Gwezhiañ loue eun, a staelad leun, eo "debriñ un aval"; gwezhiañ kemplezh, a staelad kemmesk, eo lavarout *debriñ un aval* : ober korfel, gwezhiañ loue eo e kement ha deluzañ, ha war un dro gwezhiañ goubar e kement ha darouezañ un ober korfel hep kemer perzh ennañ. Ur gwezhiañ loue eo al lavarout, met unan neptuet, dispaket en ur "werc'helezh" kenstur da werc'helezh an traoù, a 'm eus kinniget ober outi ul ledwerc'helezh²², lodek m'emañ e gwerc'helezh an traoù, a-gesout²³ gant an un danvez hag an traoù, hep kaout gwerc'h eun war an traoù. Tro 'm eus bet da zeskrivañ al lavarout evel gwezhiañ a-c'haoliad, pont a ro tro da "goublañ gant nep gwezhiañ loue, goubar, pe loue ha goubar war un dro eveltañ". Ar pont a c'hell kemer meur a furm. Ur furm ameeun : lavarout da Paol *azv eo an avaloù* zo reiñ tro dezhañ da zevredañ ar gwezhiañ loue a vo dastum an

---

¹⁹ Liessteriek eo an termen *galloud*. Emañ en en arveran hervez ar c'hemeradur "nerzh rediañ", en ur zerc'hel a-wel ar skalfad durc'hadurioù ster stignet adalek ar savelegezh alvezel betek ar veli bolitikel. Eno ez eus arguzenn a-du gant an arver a ra yezhoù 'zo eus an un termen da envel ar *savelennoù* alvezel ha *dezvoù* ar veli (Al. *Gesetz*, Gl. *loi*, Sz. *law*) : diouzh ar sell kevandarzhel ez eo ar re-mañ eilsaveladur ar re-se. Arguzenn a-du gant an arver eus daou dermen eo an eilsaveladur end-eeun angemeret da zerou ar *bed* a-drehont d'an alvez.

²⁰ War se, lenn NOTENNOU POLITIKEL (2) : AR GALLOUD. I. BEVONIEZH HA BRED-ONIEZH, *Emsav* 26, C'hwevrer 1969, pp. 49-52.

²¹ Sl. La-16, pp. 290-292.

²² Sl. La-16, pp. 292-293.

²³ Sl. La-11, pp. 216, 231.

avaloù — al lavarout evel dehebiñ (od eroberel²⁴) o tigeriñ an hent d'ar gwezhiñ louer. Ur form eeun : lavarout *Paol, dastum an avaloù* zo gourc'hemenn, embreger ur galloud — al lavarout evel anhebiñ (od treoberel) o tisteurel e staelad neptu hag o vont da lod en ur gwezhiñ louer. Merkomp un devoud a bouez : ar vevenn etre lavar hag ober korfel a oa lec'hiet da gentañ e-barzh devredadenn Paol zo derenet e-barzh deluzadenn ar gourc'hemenner. N'eo ket euver ouzhpennañ : an derenadur kaset betek penn a zifourk er galloud diharz ez eo hini oberataer an ijinenoù mouezhlanket²⁵. Dav eo menegiñ ivez ar gourc'hemennoù roet d'al loened, kezeg, chas, h.a. dre an douor pe dre zeluzadoù arbennik kevatal d'an douor — hevelep kehentiñ a c'houzrec'h da c'houzrec'h ne vez ket sevenet dre arhentoù alvezel pe vevedel zoken, met dre anebadoù gwirion.

Goût a ouzer ez eo an douor unan hepken etre an orioù arveret er moziou arwantel start, seul gent a se er moziou arwantel gwan. Lakaet er-maez degouezhioù ma rank ar galloud chom erouez er gourc'hemenn, evel ar ren milourion pe al leviañ bigi, ha ma reer gant an douor, e kemerer preder da zic'harvaat neuz ar sujadur ha tremen dre orioù all, evel ar bonragor : “*Ar pezh hoc'h eus gwelet ne lavarot da zen*”²⁶, an eilragor (alies e-barzh troadelloù) : “*Daoust hag an aotrunez-mañ, — a lavaras Kasandro, — a rafe din an enor bras da zont da 'm zi-soul dister?*”²⁷, ar pennañ (alies pa vez dibersonel an anebadoù) : “*Na vutuniñ*”.

Ar c'hrouiñ. Rez d'ar reiz eo intent al lavarout evel ur c'hrouiñ : pa dregern ur gomz e-kreiz goull an tav, daoust ha ne vez ket un dra o nodiñ el lec'h ma ne oa netra, ha ne vez ket tennet bout eus an na-vout ? Hogen pe werc'helezh zo d'ar pezh a vez “o nodiñ el lec'h ma ne oa netra” ? Ar pezh o nodiñ n'eo ket gwerc'hel e pep keñver ; a zo muioc'h, n'eus a werc'hel ennañ nemet ar pezh dres n'emañ ket o nodiñ : son ar vouezh n'eus a werc'hel ennañ nemet ar sten, trouz etre trouzoù. Gwerc'hel a dalvez louer — ha *louer* a dalvez "leun" — er werc'helezh n'eus lec'h ebet evit ar pezh nad eo ket louer, gwerc'hel leun, a-zifezh ; pennañ ar poell spirus²⁸ eo : “*rien ne se*

²⁴ Sl. La-10, p. 259, n.1.

²⁵ Sl. GSTL. § 749.

²⁶ LNOF. 713, in Yad-9 / 3.

²⁷ TBKA. 114, in Yad 8 / 8.

²⁸ Sl. KIS-516 – Pennaenn an arun, La-11, pp. 51-64.

perd et rien ne se crée”, “*nil novi sub sole !*” lizh da *Qohelet*, ne vez tra o nodiñ eus netra nepred. Ha splann eo, ar vouezh, al lavar n’int ket gwerc’hel a-zifezh. N’int ket gwerc’hel e mod an traoù. N’int ket angwerc’hel koulskoude, pa ’z int traoù ivez, traoù avat na gavont ket en draelezh poell o bout, o foell spirus ; n’int ket ergorennoù, hep bezañ hennadoù dangorel evit kelo : a se e ’m eus kredet debarzh dezho ar staelad a ledergorenn, a hennad ledwerc’hel — e gwir, ur gwall silwink, steuzidik a staelad. Staelad neoazh, mar vresk eo, a zo staelad nemetañ mab den. Boas eur d’ober eus al lavar dezverk an den, da zespizañ an den evel an hini a gomz. Kas da benn an despižadur eo ouzhpennañ : an hini a grou ; abaoe MERLEAU-PONTY e keveneber *parole parlante*, arloezus, nevezus, lec’h ar pezh a zo o nodiñ, ha *parole parlée*, arreüs, kempennus, troet ouzh ar pezh a zo endeo ; kantratoc’h e ve merkañ emañ en anien al lavar, pep lavar, bezañ *komz komzet* ha *komz komzus* war un dro, *komz komzet* dre e wrizioù er werc’helezh, *komz komzus* dre an toull a ra er werc’helezh, dre ar c’hendistaol etrezañ hag ar werc’helezh : pep komz zo amprest diwar al lavar kent sonnet er werc’helezh ha war un dro danvez lavar digent o c’hourzhodiñ ar werc’helezh. Pep komz zo un egin a grouidigezh.

Degouezhet omp en ur poent eus hon dehentadur ma rankomp eilpennañ hon diarsell. Klask savelañ al lavarout adalek gwerc’helezh an traoù a zegas da naouaat al lavar hervez meizad hiron al ledwerc’helezh. Soñj ’m eus eus ur sturienn a oa ar voull ganti en eil Emsav : *ar gwir a-enep d’ar bed*. A c’haller intent e meur a zoare. Amañ en en intentan : al lavarout a-enep da werc’helezh an traoù, hag en en dedalvezan dre zibab da erbar savelañ gwerc’helezh an traoù adalek al lavarout. N’eo ket avat dre adober an hent kefredel war-du an ergorelezh, n’eo ket dre zeskrivañ savlec’hiadur hon anaout e-keñver an traoù — n’eo ket dre reiñ da werc’helezh an traoù he load er *bed* meizet evel alvez eilsammet : ober eus ar bed aze-endeo un “ergorelezh denel” ne ve ket estreget distreiñ d’al ledergorelezh. Hogen devezout ar bed evel an aoz eus mab den krouer ; en hevelep doare ma adlakaer al lavarout en andon al lavar, lakaat ar *bediñ*²⁹ en andon ar bed.

---

²⁹ Difourkañ a reomp en ardremez dodad HEIDEGGER : “Welt is nie, sondern weltet” [*Ar bed n’eo nepred, ar bediñ eo a zo*] (sl. La-01, p. 99). Kerzhout a rankimp c’hoazh a-raok gouzout hag hon c’hammedoù hon c’has trema an un dremmwel hag ar prederour.

Poent eo ivez distreiñ d'an douor. E kemm ouzh an orioù all, d'ar c'hevorioù pergen a dalvez d'an arvestiñ, d'ar menegiñ, da stadañ ar pezh a zo kuites da brientiñ un emell da c'houde, e talvez an douor da emellout raktal. Anv hon eus graet eus "eipennadur emdizh an argerzh³⁰". Savelañ ar verb zo kement ha distrilhañ eus ar gwezhiañ e anien hag he lakaat e kerz an den, evel kement all a viroù da gargañ e glaouier, danvez argerzhioù e sell d'e wezhier-zh er bed. Goude tremen eus ar gwezhiañ er bed d'ar verb el lavar, e kinnig an argerzh adenkorfañ er gwezhiañ, gant gerioù all : e teu ar verb da vezañ ar bon d'an emell er bed (ne c'haller ket amañ tremen hep kounañ 11t dodad Karl MARX war FEUERBACH : "*Ar brederourion n'o deus graet nemet deveizañ e lies doare ar bed, pezh a vern avat eo e dreuzfurmiñ.*") An douor end-eeun zo ar furm verb arbennikaet evel bon an emell er bed, an or brientek a-fet broueriñ, ardamez al lavarout evel araez da gemmañ ar bed.

Merkomp spiswel gramadegourion SADED en dibab a rejont eus ar skritell *douor*. Dezneuziet eo diwar hBr. *doguor*, troet gant FLEURIOT « assaille, violente, se précipite sur », « s'avance »³¹. Bez' ez eo an douor enta an or arveret a-c'hourzañv da verkañ ar broueriñ³² evel lusk da wezhiañ er bed.

En holl sevenadurioù ez ardaoler ar galloud krouiñ d'al lavar ha pa ve hemañ o kemer ur furm verb kevatal d'an douor pe ur furm all, verb pe anv.

*"An Henegiptad a gred e galloud krouiñ ha destrizhañ an anv. [...] Dre skrivañ pe dre zistagañ anv un den, e reer dezhañ bevañ pe dreistbevañ [...]. Anaout an anv a ro krap war an den."*³³ An Aviel a ziskouez Jezuz o piaouañ en he leunded aoz mab den krouer, o c'hourc'hemenn war eeun d'an alvez ha d'ar beved ; a lak e genou ar c'hantener deuet da c'houlenn pare e servijer, an douor evel araez da c'hourzhodiñ ar werc'helezh : "*evidon da vezañ dindan reoù all, e 'm eus soudarded dindanon ivez, ha pa lavaran da unan : Kerzh ! e kerzh kuit ; ha da un all : Deus ! e teu ; ha da 'm mevel : Gra an dra-mañ ! e ra.*"³⁴ ; en Aviel ivez e tiskuilh Jezuz d'e ziskibion rin ar gomz "*komzus*" : "*mar ho pije feiz kement hag ur c'hreunenn sezo, e lavarjec'h d'ar menez-*

³⁰ Sl. La-16, p. 293.

³¹ Sl. DGVB 148, 210.

³² Sl. La-16, p. 292.

³³ Eva MEYEROVITCH, in *Dictionnaire des symboles* III 279 (br. ganin).

³⁴ Mzh. 8, 9, diwar *Pevar Aviel*, br. Maodez GLANNDOUR, Al Liamm, 1969.

*mañ : Kerzh ac'hann du-hont, hag ez aje.*³⁵” Skouer splannañ ar c’hrouiñ zo danevellet gant levr kentañ ar Bibl³⁶, dre un droienn na zeu ket a-benn da dremen eus an hebraeg d’ar yezhoù all. Ar re-mañ a ra gant furmoù kevatal d’an douor : La. “*Fiat lux*” (Vulgata, subjontiv gouzañvat), “*Let there be light*” (King James, imperativ), “*Que la lumière soit !*” (T.O.B., subjontiv) ; an troidigezhioù brezhonek, e-lec’h arverañ an douor, a ra gant ar skorell *ra* hag ar bonragor : “*Ra vezo ar sklerijenn*” (Pastor AR C’HOAD), “*Ra vezo goulou*”(An Tour tan³⁷) ; ha levezon ar galleg a ve da welout aze, pa c’horthozfed kentoc’h an douor : *bezet goulou* pe *darvezet goulou* ? — notomp koulskoude e ra CHOURAQUI³⁸ gant ur c’hevatal d’ar bonragor : “*Une lumière sera !*” Gouez d’an ezhizhourion ez eo komz Elohîm hag ar goulou an un tra : ar goulou ne zeu ket war c’hourc’hemenn ar gomz, met goulou eo ar gomz ; heñvel doazhadur a lenner en aviel Yann : “*Er penn kentañ emañ ar gomz hag ar gomz zo ouzh Elohîm hag ar gomz zo Elohîm [...]. Enni emañ ar vuhez ; ar vuhez zo goulou an dud.*³⁹”

³⁵ Mzh. 17, 20, diwar *Le Nouveau Testament en breton et en français — Testamant nevez hon Aotrou hag hor Zalver Jesus-Christ. Lakeat a-nevez e brezonec, ha reizet hervez ar vam-scrid gregach* (hep anv troer nag embanner, moulet gant Gilbert & Rivington e London), Paris, 1886.

³⁶ Gen. 1.

³⁷ *Ar Bibl. 1 Al lezenn*, tr. diwar an hebraeg gant Per AR GALL ha Job LEC’HVIEN, An Tour tan, 1980.

³⁸ *La Bible traduite et présentée par André Chouraqui*, Desclée de Brouwer, 1985.

³⁹ Yn. 1, 1-2, 4, testenn vrezhonek harpet war droidigezhioù CHOURAQUI : “*Entête, lui, le logos et le logos est pour Elohîm, et le logos est Elohîm*” [...]. *En lui est la vie ; la vie est la lumière des hommes*” ha TURI AW : “*A-zerou edo ar Gomz, hag ar Gomz a oa ouzh Doue, ha Doue e oa ar Gomz [...]. Ennañ emañ ar Vuhez, hag ar Vuhez zo Goulou d’an den*” (*Geriadur pleustrek a Zoueoniezh*, kentañ embann war arnod, 1997, pp. 84, 53). Ar gresianeg *logos* o klotañ gant Hb. *dab=ar* a yeas da Br. *ger* gant troerion an 19t kantved, da Br. *Verb* gant Maodez GLANNDOUR, da Br. *Komz* gant TURI AW. Hervez hemañ : “A-fet gerdarzh ne zaskor ket da vat Br. *Komz* steriegezh leun an hebraeg hag ar gresianeg ; padal, arabat ankouaat ez eus en orin Br. *komz* ar ster "galloud" [hBr. *med-*, sl. DGVB 115]” (*ibid.*, p. 84). Ouzhpennañ a ran ez eo Br. *kemez*, nes da Br. *komz* dre e c’herdarzh, nes ivez dre e ster e brezhoneg kempred da Gr. *λογος*”.